

Досить доречними є зауваження вчених щодо необхідності передбачити в КПК межі призначеного судом покарання при затвердженні угоди про визнання винуватості. Так, в Російській Федерації діє положення відповідно до якого покарання, яке призначається в порядку укладення такої угоди, не може перевищувати дві третини максимального строку покарання при розгляді кримінального провадження в загальному порядку. В Італії також діє така норма, зокрема, суд може скоротити покарання до двох третин від того покарання, що призначається при розгляді справи в загальному порядку чи штраф на 50 % менший від мінімального розміру штрафу, що може бути призначений. На нашу думку, такий порядок необхідно запровадити і в кримінальному процесуальному законодавстві України.

Угода про визнання винуватості, яка передбачена КПК України, свідчить про втілення ідей відновлювального правосуддя у національному законодавстві. Однак, така угода потребує певних удосконалень, зокрема, необхідно передбачити граничні межі призначуваного судом покарання при затвердженні угоди, можливість вносити зміни до угоди при допущенні опісок чи арифметичних помилок, в пам'ятці про права зазначати і право на укладення такої угоди. Угода про визнання винуватості сприятиме швидкому судовому розгляду, зменшенню навантаження на судову систему, сприятиме поліпшенню становища обвинуваченого.

### **РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

**Чиж П.О.,** студент магістратури Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У науці існує дискусія щодо визнання практики Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) джерелом кримінального процесуального права. Важливим в даному контексті є питання щодо того, яким саме чином з допомогою рішень ЄСПЛ забезпечується реалізація законних прав і свобод людини і громадянина.

Якщо ми проаналізуємо процес формування європейського кримінально-процесуального права, то помітимо тенденції щодо посилення впливу європейського матеріального та процесуального кримінального права на національні правові системи, щодо поширення механізмів наднаціонального контролю, у тому числі, рішення ЄСПЛ, над виконанням європейськими державами норм міжнародних конвенцій у сфері захисту прав та основоположних свобод.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі - КПК) визнає практику ЄСПЛ джерелом кримінального процесуального права, про що сказано не лише у статті 2, де говориться про міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а у статті 8, де зазначається про те, що практика ЄСПЛ визначає собою одну із складових реалізації принципу верховенства права.

Для того, щоб відповісти на питання про обов'язковість рішень ЄСПЛ, звернімося до національного законодавства. Відповідно до Закону України від 17 липня 1997 року «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7 та 11 до конвенції» визначено, що Конвенція про захист прав і основоположних свобод (далі - Конвенція) є складовою частиною національного законодавства. В даному контексті важливо звернути увагу на той факт, що відповідно до ч.2 ст. 55 Конституції України саме ЄСПЛ, а не будь-яка інша міжнародна судова установа (наприклад, Комітет з прав людини ООН), є органом, до якого може звернутися будь-яка людина у разі порушення своїх прав і свобод та у тому разі, коли вона використала всі засоби національного захисту (варто зазначити, що, на жаль, кількість звернень до даної установи з кожним роком стає все більше і більше). Важливою подією стало й прийняття 23 лютого 2006 року Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду

з прав людини», де визначено то, що судді при розгляді справ зобов'язані застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Спирним у вищенаведеному питанні є застосування практики ЄСПЛ, оскільки дана практика являє собою акт тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, рішення по конкретній справі, що нашо́вхує науковців на думку про прецедентний характер даних рішень, а прецедент, як відомо, не визнається в Україні джерелом права.

Тому не дивно, що деякі представники вітчизняної юриспруденції висловлюються про те, що практика ЄСПЛ не є обов'язковою для національних судів. Такої думки притримується Ю.Ю. Попов, який вважає, що практика ЄСПЛ не створює регулювання, а тому не є нормою права, а «теоретичним висновком, якому місце не у законі, а у підручнику». Але підійдемо до даного розуміння з іншого боку. Якщо ми розглядатимемо прецедент не у зву́женому – англо-саксонському розумінні, а у континентальному, тобто за дифиніцією «law in action», то побачимо наступну закономірність: якщо Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод ратифікована Україною, тобто вона являє собою частину національного законодавства, то застосування її неможливе без звернення до правозастосовчих органів для роз'яснення про порядок дії її норм є просто неможливим.

Отже, практику ЄСПЛ можна вважати офіційною формою інтерпретації основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, яка є частиною національного законодавства, та у зв'язку з цим – джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні. Заслугує на увагу думка О.В. Колісника про те, що під час здійснення судочинства національні суди повинні застосовувати практику ЄСПЛ як безпосереднє джерело права. Окрім того, рішення ЄСПЛ мають становити ідеологічно-правову (ціннісну) основу для здійснення правосуддя в Україні. Відповідна позиція була навіть закріплена у ряді постанов Пленуму Верховного Суду України, в яких ще до прийняття Закону у 2006 році про обов'язковість норм Конвенції, надавалися роз'яснення законодавства судам загальної юрисдикції.

Рішення ЄСПЛ мають надзвичайно важливе значення для вірного і практичного втілення засад кримінального судочинства відповідно до чинного Кримінального процесуального кодексу. Мова йде, наприклад, про ст. 11 КПК, у якій встановлюється, що під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної людини.

Існує наступна проблема при застосуванні практики ЄСПЛ, яка полягає у тому, чи всі рішення є джерелом права чи лише ті, в яких відповідачем є наша держава. Однозначної позиції у літературі знайти важко, проте більшість вчених притримуються думки, що неважливо, якої держави стосується рішення ЄСПЛ, тому що в будь-якому разі, воно являє собою акт тлумачення Конвенції про захист прав і основоположних свобод.

До рішень ЄСПЛ у сфері кримінального судочинства можуть бути віднесені: «Справа «Алієв проти України», у якій заявник скаржиться на несправедливе звинувачення (ст. 2 Конвенції), незаконне затримання (ст. 5 Конвенції), на неналежне кримінальне провадження у справі (ст. 6), окрім того скаржиться, що українські суди не забезпечили йому можливості скористатися ефективними засобами захисту, які гарантовані ст. 13 Конвенції і на умови утримання у камері. «Справа «Салов проти України», у якій заявник скаржиться на порушення ст. 5 Конвенції щодо права затриманої особи постати перед судом і порушення свого права на справедливий суд тощо.

Важливим моментом є те, що нарешті суди починають застосовувати практику ЄСПЛ й посилятися на неї у своїх судових рішеннях. Так, наприклад, у вирокі Білоцерківського районного суду від 19.02.2013 року суддя послався на справу «Тейсера де Касто проти Португалії», у якій йшлося про дії негласних працівників поліції, дії яких призвели до порушення п.1 ст. 6 Конвенції.

Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що після ратифікації України Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до ч.3

ст. 31 Віденської Конвенції «Про право міжнародних договорів» (ратифікованою Україною у травні 1986 року), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод стала частиною національного законодавства. Сама Конвенція поширює юрисдикцію ЄСПЛ на всі питання тлумачення та застосування практики та рішень ЄСПЛ. Таким чином, рішення ЄСПЛ можна вважати офіційною формою роз'яснення основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, та у зв'язку з цим – джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні.

## **УКЛАДАННЯ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО**

**Чернявська Ю.О.**, студент факультету менеджменту, адміністрування та права Вінницького національного аграрного університету

**Науковий керівник:** к.ю.н., старший викладач кафедри правознавства Вінницького національного аграрного університету Головчук В.А.

У сучасній Україні продовжується складний процес побудови правової держави, відбувається переусвідомлення цінностей та значення багатьох правових інститутів і механізмів. Одним із головних напрямків розвитку правової системи став пріоритет особи, її прав і свобод, зокрема в кримінально-правовій сфері. Це відображається у численних наукових роботах, дослідженнях проблем забезпечення прав людини під час кримінального провадження.

Завдяки прийнятому новому КПК України оптимізується система кримінального судочинства, відповідно до світових стандартів, тим самим розширивши можливості захисту та обвинувачення.

Новим інститутом для кримінального процесу в Україні є угода про примирення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим). Ініціативу в укладання цієї угоди може проявити як потерпілий так і підозрюваний в будь-який момент після повідомлення особи про підозру і до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення. Таким чином, розробниками КПК України визначено часові межі застосування цього інституту лише до ухвалення судового рішення. Так як його призначення врегулювання кримінально-правового конфлікту та відшкодування завданої злочином шкоди слід звернути увагу на думки науковців, які пропонують розширити межі застосування інституту примирення та поширити його на стадію виконання вироку.

Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або з допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження. До них не відносяться слідчий, прокурор або суддя.

У разі укладання угоди потерпілий має: 1) формулювати вимоги, що випливають з факту заподіяння злочином шкоди; 2) прийняти компенсацію шкоди від винного чи його родичів; 3) пробачити винну особу. Розмір відшкодування у випадку примирення винного з потерпілим не обов'язково має повністю відповідати заподіяному. В цьому проявляється суттєвий момент диспозитивності: потерпілий сам вирішує, який розмір компенсованої шкоди його задовольнить. Вартість отриманого може бути більшою чи меншою, але, водночас, достатньою для того, щоб потерпілий пробачив винного.

Спираючись на дослідження науковців і впроваджений новий КПК України, можна виділити наступні риси угод про примирення сторін: 1) метою цієї угоди є примирення сторін; 2) угода про примирення являє собою систему взаємних поступок; 3) укладання угоди про примирення сторін здійснюється під контролем суду; 4) угода повинна ґрунтуватися на добровільному волевиявленні; 5) цей інститут представляє, по суті, стислу форму судочинства; 6) угода про примирення сторін може бути укладена як у процесі судового розгляду, так і на стадії підготовки справи до судового розгляду; 7) угода про примирення, затверджена судом, передбачає важливі правові наслідки –